

Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ ΚΑΙ Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΦΗΣ ΣΤ. ΑΛΛΑΜΑΝΗ

ΕΦΗ ΣΤ. ΑΛΛΑΜΑΝΗ

Έγεννήθη τό έτος 1942. Είναι απόφοιτος του 'Αμερικανικού Κολ-
λεγίου Θηλέων. Κατόπιν εξέτασεων ένεγράφη εϊς την Φιλοσοφι-
κήν Σχολήν του Πανεπιστημίου 'Αθηνών, ένθα έσπούδασεν 'Ιστο-
ρίαν και 'Αρχαιολογίαν. 'Εκτός του πανεπιστημιακού πτυχίου έλα-
βε δίπλωμα Γαλλικής εκ του Γαλλικού 'Ινστιτούτου 'Αθηνών, καθώς
και δίπλωμα 'Αγγλικής (Proficiency). 'Εργάζεται ως υπάλληλος του
'Αρχαιολογικού Μουσείου 'Αθηνών, έλαβε δέ μέρος εϊς διαφόρους
έρεύνas και άνασκαφάς, επιδιδομένη παραλλήλως μετά ζήλου εϊς συ-
ναφείς άναδιφήσεις και την σύνθεσιν αρχαιολογικών μελετημάτων.

την διδασκαλίαν μετά ζήλου υπεστήριξε, πιστεύων ότι
ήσαν άριστον υπόδειγμα προς τους 'Ελληνas, προκειμένου
νά διαμορφώσουν την ιδικήν των γλώσσαν. Διότι ό Γρη-
γόριος Κωνσταντάs, καίτοι βαθύs γνώστηs των κλασσικών
γραμματών και ιδίως των αρχαίων ρητόρων και παρ' όλην
την συντηρητικότητά του, ήτο συγχρόνως πνεύμα προο-
δευτικόν, ρεαλιστικόν και καθ' όλα υγιές. 'Αξίζει νά πα-
ρατεθοϋν μερικά γινώμαι του Γρηγορίου Κωνσταντά δια
τό γλωσσικόν ζήτημα, όλως χαρακτηριστικά δια τόν άν-
θρωπον και δια την εποχήν του, και αί όποϊαι κυρίως εκ-
τίθενται εϊς την « Νεωτερικήν Γεωγραφίαν », την όποιαν
εξεδωκε μετά του Δανιήλ Φιλίππιδη τό 1791
εϊς την Βιέννην²:

»Τό νά έμμένωμεν εϊς τό παρελθόν, τό νά γράφωμεν λέ-
ξεις εκλιπούσας και τύπους λέξεων νεκρούs, είναι άνάξιον
των σημερινών χρόνων, είναι όπισθοδρομήσεις, βαρβαρό-
της, κινεζική στασιμότηs.

»'Η δόξα του έθνους ήμών δέν κείται μόνον έν τώ πα-
ρελθόντι, αλλά και έν τώ μέλλοντι και δη ότι μάλλον πρέ-
πει νά φροντίζωμεν πώς πρέπει νά λαλήσωμεν προς άπαν
τό έθνος σαφώς και εύκρινώς ή πώς έλάλουν οί αρχαίοι
κ.λ.π. άλλως δέ ότι ματαιοπονοϋμεν επιδιώκοντες την άνά-
στασιν της αρχαίας γλώσσης.

»Τό πλείστον μέρος των 'Ελλήνων δέν αναγιγνώσκει
τά σήμερον γραφόμενα· τουτο τό μέγα κατόρθωμα έπετεϋ-
χθη βεβαίως δια της επικρατήσεως της καθαρευούσης.

»'Εποχή της τελειοποιήσεως του πνεύματος ενός έθνους
είναι ή αρχή της καλλιεργήσεως της γλώσσης του· διατί
καθ' ό σοφώτατα ένας νεωτερικός συγγραφεύs ό Γάλλος
Κονδιλιάκ λέγει, τό πνεύμα ενός έθνους δέν ήμπορεί
νά τελειοποιηται, παρ' όταν τελειοποιηή τό έθνος την
γλώσσαν του. Φλυαρεί εκείνος όπου λέγει πώς ή φιλοσοφία
δέν πρέπει νά συγγίνεται τή χύδην και δημώδει γλώσση
και δέν στοχάζεται πώς ό 'Αριστοτέλης και ό Πλάτων και
οί άλλοι παλαιοί φιλόσοφοι εϊς την χύδην και δημώδη
γλώσσαν ώμιλούσαν και έγραφον.

2. Ρ ή γ α Ν. Κ α μ η λ ά ρ ι, ένθ' άνωτ. σελ. 65 κέξ.

Μία εκ των πλέον διακεκριμένων μορφών της πνευματικής
γενεάς των προεπαναστατικών χρόνων είναι ό Πηλιορεί-
της Γρηγόριος Κωνσταντάs¹. Έγεννήθη τό 1758 εϊς τας
Μηλέας, όπου και απέθανεν εϊς βαθύ γήρας τό 1844. 'Όλον
τόν βίον του κατηνάλωσε εϊς την διά συνεχών σπουδών
πνευματικήν κατάρτισίν του, με άπώτερον σκοπόν νά συμ-
βάλη εϊς την μόρφωσιν του 'Ελληνικού 'Εθνους, την όποιαν
έθεώρει άναγκαίαν διά την απελευθέρωσίν του. Διότι ό
Κωνσταντάs, όπως όλίγον ένωρίτερον ό Ρήγας Φεραίος
και άλλοι, έπίστευεν ότι, λαός στερούμενος μορφώσεως,
δέν ήδύνατο νά διεκδικήση επιτυχώς τά δικαιώματά του.
Δι' αυτό, συντηρητικός και διστακτικός καθώς ήτο και
ανάμενων την πνευματικήν αφύπνισιν του έθνους, δέν έμυή-
θη εϊς τους σκοπούs της Φιλικής 'Εταιρείας, παρά μόνον
κατά τας παραμονάς της 'Επανάστασεως.

Κατήγετο από πτωχήν οικογένειαν ζευγитών, άλλ' ου-
δόλως έφερε βαρέως την ταπεινήν καταγωγήν του, έχων
επίγνωσιν του πνευματικού του πλούτου. Χαρακτηριστικόν
είναι ότι πολλάκις έλεγεν: «Πόσα έξοχα πνεύματα δέν βό-
σκουν βόδια εϊς τό λιβάδι!». Ένωρίς έχειροτονήθη, κατά
την συνήθειαν της εποχής, ιεροδιάκονος, μετονομασθείs
από Γεωργίου εϊς Γρηγόριον. 'Η έφεσίs του εϊς την μά-
θησιν ήτο τοσαύτη, ώστε τό ήμισι σχεδόν της ζωής του
κατηνάλωσεν εϊς σπουδάs. Και μάλιστα μετέβαινεν από
τόπου εϊς τόπον εϊς τας πλέον φημισμέναs σχολάς, δια ν'
άκούση τους διαφόρους διασημούς διδασκάλους, καταρτί-
ζων τοιουτοτρόπως την πνευματικήν του προσωπικότητα
και συγκροτών τόν χαρακτήρα του. 'Εσπούδασεν εϊς την
γενέτειράν του και κατόπιν εϊς την όνομαστήν Σχολήν του
Βουκουρεστίου, τά 'Ελληνικά κυρίως γράμματα. 'Υπήρξεν
ό αγαπημένος μαθητής του σχολάρχου της Σχολής αυτήs
Νεοφύτου Κausοκαλυβίτου, μεγάλου φιλόλογου της επο-
χής, τόν όποιον ό Κωνσταντάs διεδέχθη όταν οϋτος απέ-
θανεν, εϊς την διεύθυνσιν της Σχολής, διδάσκων ελληνικήν
γραμματικήν και ρητορικήν. Δείγμα της πνευματικής άνε-
ξαρτησίας του είναι ότι ουδόλως έπηρεάσθη από τας γλωσ-
σικάs άκρότητας του διδασκάλου του, ό όποιος ώμίλει και
έγραφεν άκρατον άττικήν διάλεκτον. 'Η άνάγκη της με-
λέτης ξένων συγγραμμάτων και της βιώσεως των διαφόρων
πνευματικών ρευμάτων της εποχής τόν ώδήγησεν εϊς την
Βιέννην όπου έδιδάχθη φιλοσοφίαν, γενικάs επιστήμαs
και κυρίως ευρωπαϊκάs γλώσσας. Έγνώριζε κατά τόν Φί-
λιππον 'Ιωάννου την Λατινικήν, την Γερμανικήν, ήτο βα-
θύτατος γνώστηs της 'Ιταλικής, της Γαλλικής, προσέτι δέ
ώμίλει την Ρωσικήν, Ρουμανικήν και Τουρκικήν. Έγνώ-
ριζε μέ πληρότητα την αρχαίαν 'Ελληνικήν, την όποιαν
μετά πολλής κομπότητος έγραφε.

Τό άνήσυχον πνεύμα του τόν ώδήγησε περαιτέρω εϊς την
'Ακαδημίαν της 'Αλλης εϊς την Πρωσσίαν, όπου έσπού-
δασε την φιλοσοφίαν, τά μαθηματικά και τας φυσικάs έπι-
στήμαs. Συνεπλήρωσεν άκόμη τας σπουδάs του εϊς γενικάs
επιστήμαs, φοιτήσας εϊς την 'Ακαδημίαν του Παταβίου.

'Επί έξ έτη (1796 - 1802) υπήρξε διδάσκαλος της Σχολής
'Αμπελακίων του Κισσάβου, όπου έδίδασκεν αρχαία έλ-
ληνικά, μαθηματικά, φιλοσοφίαν και ιταλικά, των όποιων

1. Βασικόν βιβλίον περί του Γρηγορίου Κωνσταντά εξακολουθεί
και σήμερον νά παραμένη τό: Ρ ή γ α Ν. Κ α μ η λ ά ρ ι, Γρηγορίου
Κωνσταντά, Βιογραφία - Λόγοι - 'Επιστολαί, έν 'Αθήναιs 1897. Βλ.
και: Κ. Θ. Δ η μ α ρ ά, Φροντισματα, μέρ. Α', 'Αθήνα 1962, σελ.
89-102.

»...φοβοῦνται τάχα μήπως χυδαῖσουν καὶ δὲν θέλουν νὰ γράψουν καθὼς ὁμιλοῦν; Μὰ δὲν ἤξεύρουν πὼς θέλοντας νὰ μὴ χυδαῖσουν στὴ γλῶσσα χυδαῖζουν εἰς τὰ φρονήματα, ὁ ὁποῖος χυδαῖσμός εἶναι χίλιες φορές χειρότερος ἀπὸ τὸν χυδαῖσμόν τῆς γλώσσης;

»Ἀρχίσατε λοιπόν, ὦ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν καὶ περιφήμων ἐκείνων Ἑλλήνων, νὰ τοὺς μιμηθῆτε, καλλιεργῶντας τὴν γλῶσσαν σας, καὶ τότε θέλετε μαθαίνει καὶ Ἑλληνικὰ καλύτερα καὶ εὐκολώτερα. Τότε νὰ εἰσθε βέβαιοι πὼς γυρίζει καὶ ἡ φιλοσοφία πάλι εἰς τὴν πρώτην τῆς φωλιά, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀγαπᾷ νὰ ὁμιλῇ μὲ ζωντανοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι μὲ ἀποθαμένων κόκκαλα.

»Τὸ πρῶτο καὶ φυσικὸ μάθημα τῶν νέων πρέπει νὰ εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς μητρικῆς γλώσσας... κάθε ἄλλη μέθοδος εἶναι ὀλεθρία διὰ τοὺς ἀρχαρίους, μάλιστα τὸ νὰ τοὺς βάνουν μία παλαιὰ γλῶσσα πρῶτο μάθημα· ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν προέρχεται ὁποῦ διαβάζουν καὶ δὲν μαθαίνουν τίποτε...

»Ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσης ἐνὸς ἔθνους καλλιεργεῖ καὶ πλουτίζει τὸ πνεῦμα· τὸ λέγει ὁ Λώκιος, ὁ Κοντιλιάκ· τὸ λένε ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης· τὸ ἔθνος ὁποῦ ἀμελεῖ τὴ γλῶσσα του δὲν ἔχει γλῶσσα· εἶναι αὐτόχρημα βουβόν.

Ἐνδεικτικὸν τῆς ὀρθοφροσύνης καὶ τοῦ φωτισμένου νοῦ τοῦ Κωνσταντᾶ, εἶναι ὅτι τὰ αὐτὰ περὶ γλώσσης ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν γλωσσολογούντων καὶ μετὰ τὴν πάροδον ἐνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος. Βαθὺς ὅμως γνώστης καὶ λάτρης τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας τοῦ ἔθνους ὁ Κωνσταντᾶς δὲν ἐδίσταζε εἰς κάθε εὐκαιρίαν νὰ ὑπενθυμίξῃ ταύτην. Οὕτω, εἰς μίαν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην λέγει διὰ τὴν Ἑλλάδα: «εἰς γῆν μάλιστα, ἣς ἄρχει μὲν ὁ Ἀπόλλων, συνδιεξάγει ἡ πάρεδρος οἱ Ἀθηναὶ καὶ συνδιέπει Θέμις ἡ Δέσποινα». Ἀλλοῦ δὲ χρησιμοποιοῖ χαριέστατα τὴν Ὀμηρικὴν γλῶσσαν: «μάκαρ Ἀλέξανδρε, μοιρηγνές, ὀλβιόδαιμον, ἵνα καθ' Ὀμηρον εἴπω».

*

Εἶναι γνωστὴ ἡ μετὰ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, Δανιὴλ Φιλιππίδου καὶ ἄλλων εἰς τὴν Βιέννην διατριβόντων Θεσσαλῶν λογίων προσπάθεια τοῦ Κωνσταντᾶ ὅπως, εἰς τὸ πλαίσιον τῆς δράσεως τῆς ἰδρυθείσης τὸ 1813 Φιλομούσου Ἑταιρείας, ἰδρῦσουν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα Ἀκαδημίαν. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐναυάγησε διότι ὁ Σουλτᾶνος δὲν ἔδωσε τὴν σχετικὴν ἀδειαν, τῆς ὅλης ὅμως προσπάθειας τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ἰδρυσις λαμπρᾶς Σχολῆς καὶ περιφήμου Βιβλιοθήκης εἰς τὰς Μηλέας, ὅπου καὶ τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν του κατηνάλωσεν ὁ Κωνσταντᾶς.

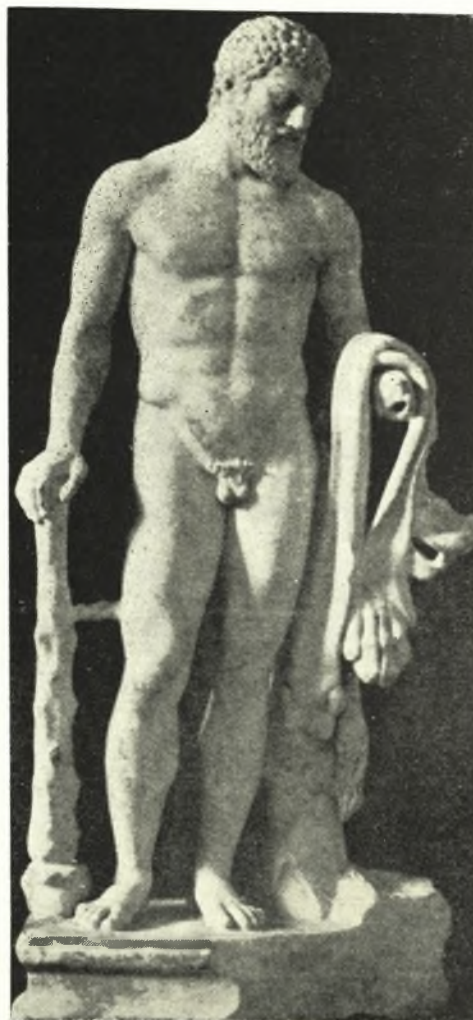
Χαρακτηριστικὸν ὅμως διὰ τὴν ἐποχὴν εἶναι ὅτι εἰς τῶν κυρίων σκοπῶν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας ἦτο, πλὴν τῆς «καταβολῆς τῶν ἀναγκαίων χρημάτων διὰ τὴν ἑκτασιν τῆς παιδείας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν ἑκδοσιν τῶν κλασσικῶν λεγομένων συγγραφέων, τὴν ἀναζήτησιν παντὸς εἶδους ἀρχαιότητος» (ἄρθρον 1), καὶ ὅτι «τὰ συναχθησόμενα ἀρχαιολογικὰ πράγματα ἀποταμιεύονται εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ εἰς τὸ Πήλιον ὄρος εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ Μουσεῖα καλούμενα» (ἄρθρον 8)³.

Ἡ συμβολὴ τῶν Θεσσαλῶν λογίων εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἦτο μεγάλη, ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ ἀνέκοντες εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἔφερον δακτυλίους μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Κενταύρου, καὶ τοῦ Ἀχιλλέως⁴.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὅλης αὐτῆς τῆς κινήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν του καλλιέργειαν καὶ λατρείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ὁ Κωνσταντᾶς ἤρchiσε νὰ συλλέγῃ ἀρχαῖα ἔργα τέχνης μὲ σκοπὸν τὴν ἰδρυσιν Μουσείου εἰς τὰς Μηλέας. Παραδίδεται ὅτι τὰ συλλεχθέντα ἐτοποθετή-

3. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 19.

4. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 19.

Ἀνδριάς τοῦ Ἡρακλέους
(Μουσεῖον Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βοστώνης)

θησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς ὁποίας ὑπῆρχε ὅλως χαρακτηριστικῶς ἡ ἐπιγραφή: «ΨΥΧΗΣ ΑΚΟΣ»⁵.

Περιεῖχε δὲ τὰ ἐξῆς, καθόσον δυνάμεθα ἀπὸ τὰς πηγὰς νὰ γνωρίζωμεν, ἡ συλλογὴ τοῦ Κωνσταντᾶ: 1) Μίαν μαρμαρίνην κεφαλὴν, ἄγνωστον ποῖον ἀπεικονίζουσιν καὶ πόθεν προερχομένην. 2) Δύο μαρμαρίνας προτομάς, τὰς ὁποίας εἶχεν εὑρεῖ εἰς ζευγίτης εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Καλῶν Νερῶν εἰς τὴν θέσιν ὅπου εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς «Μαγνητικῆς Μεθώνης». Αἱ προτομαὶ εἶχον ἀγορασθῇ ἀπὸ τὸν Ἀνθίμον Γαζῆν, ὁ ὁποῖος καὶ τὰς ὠνόμασε: Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα ἢ κατ' ἄλλους Ἀριστοτέλην, «ἵνα αἰσθητοποιήσῃ τοὺς δύο ἐνδόξους ὁμιλητὰς τοῦ Σωκράτους». Αἱ δύο αὗται προτομαὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκαλοῦντο εἰδῶλα. 3) Πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα. Ἰσως δὲ καὶ εὐρήματα ἀπὸ τάφους ἀνοιγένας κατὰ τύχην εἰς τὰς Μηλέας τὸ 1796, καὶ περιέχοντας — κατὰ πληροφориᾶς τοῦ Ρήγα Καμηλάρη — ληκύθους καὶ λύχνους.

5. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 27.

Ἡρακλῆς
(Συλλογὴ Lansdowne)

Τὸ πολυτιμότερον ὅμως εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κωνσταντῆ ἦτο εἰς χάλκινος ἀνδριάς τοῦ Ἡρακλέους⁶ ὕψους «ἐνὸς πήχεως βασιλικοῦ καὶ σαράντα ἑκατοστῶν» ἥτοι 0,70 ἑκατοστῶν, «θαυμασίας τέχνης» ὡς παραδίδεται. Εὐρέθη εἰς τὰ Ἀμπελάκια ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ, ὁ ὁποῖος ἔθραυσε τὸν ἕνα πόδα διὰ νὰ διαπιστώσῃ ἐκ τίνος μετάλλου ἦτο κατασκευασμένος, ἤθελε δὲ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς ἕνα χύτην διὰ νὰ τὸν τήξῃ καὶ νὰ κατασκευάσῃ ἐξ αὐτοῦ ἕναν ὄλμον (γαβάνι). Ὁ Κωνσταντᾶς, εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη, ἠγόρασε τὸν Ἡρακλέα, ἀφοῦ ἔδωκε ὡς ἀποζημίωσιν ἕνα καινούργι ὄλμον εἰς τὸν Ὀθωμανόν!! Ἐποθετῆθη δὲ ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τῆς Βιβλιοθήκης, ἀφοῦ προχείρως συνήρμωσαν τὸν θραυσθέντα πόδα. Ἐφερε δὲ ὁ Ἡρακλῆς τὰ χαρακτηριστικά του ἐμβλήματα, ἥτοι τὸ ρόπαλον καὶ τὴν λεοντῆν.

Ὁ Ἡρακλῆς οὗτος, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἦτο πολῦτιμον ἀποκτήμα διὰ τὸν Κωνσταντᾶν καὶ διὰ τὴν τέχνην του, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ ἀπεικονιζόμενος ἦρως τοῦ ἦτο ἰδιαιτέρως ἀγα-

6. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 27.

πητός, καθὼς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν διδασκαλίαν του συχνὰ ἀνεφέρετο εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄθλους του. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του εἰς τὸν Νικόλαον Καραπασσῆν⁷ ὅπου λέγει: «Ὅτι ὅμως ὁ πενθερός καὶ ὁ γυναικάδελφος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κύρ Ἰβου θὰ σταθοῦν εἰς τὸν γαμβρὸν ἐκεῖνο ὅπου ἐστάθη ὁ Ἰόλεως εἰς τὸν Ἡρακλέα εἰς τὴν Ὑδρας ἀναίρεσιν...». Συνδιαλεγόμενος ἐπίσης μετὰ τινων Ἀγγλο-αμερικανῶν ἱεραποστόλων, οἱ ὁποῖοι τὸ 1827 ἐπροπαγάνδιζον εἰς τὴν Σῦρον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελιστικοῦ δόγματος εἶπεν: «Ὁρθοδοξία, δημιούργημα θεῖον, εἰς τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικὸν θεία βουλὴ ἐμπνευσθὲν, εἶναι ἡνωμένη οὕτω συμφυῶς μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς αἱ σάρκες μετὰ τῶν ὀστέων ἐν ζῶντι ὁργανισμῷ. Καὶ ἡ διὰ τοῦ δηλητηρίου τῶν Εὐαγγελιστῶν στέρησις τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ἡ διὰ τοῦ δηλητηριώδους χιτῶνος τῆς Δηϊάνειρας, ἀπόσπασις τῶν σαρκῶν τοῦ Ἡρακλέους, θὰ ἐπέφερῃν ἄφευκτον τὸν θάνατον αὐτοῦ». Ὁ δὲ ἀγαπημένος μέχρι τοῦ θανάτου του σύντροφός του κύων, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἡμέρας ὀλοκλήρους μετὰ τὴν ταφὴν του δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τοῦ τάφου του, ἐλέγετο Κέρβερος, ἐνθυμίζων οὕτω ἕνα ἀκόμη ἄθλον τοῦ Ἡρακλέους⁸.

Ἡ ἀγάπη αὐτὴ καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ Κωνσταντᾶ καὶ τῶν συγχρόνων του λογίων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, τῆς ὁποίας λαμπρά κατὰ τοὺς χρόνους τῶν παρουσίας ἦσαν τὰ φιλολογικὰ ἔργα καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ λείψανα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶχε τὰς ρίζας τῆς εἰς τὴν μακράϊωνα ζωντανὴν παράδοσιν, ἐνισχύετο ἐν πολλοῖς καὶ ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος εἰς τὸν πνευματικὸν χῶρον τῆς Εὐρώπης κλασσικιστικοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργουν ὀνομαστοὶ φιλόλογοι καὶ ἀρχαιοδίφαι, μετὰ τῶν ὁποίων διέπρεπε καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀδαμάντιος Κοραΐς. Ἄλλωστε καὶ ὁ φιλελληνισμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πολλὰ ἠλπιζε καὶ ἀνέμενεν ἡ δούλη Ἑλλάς, εἶχεν ὡς βασικὴν του παρόρμησιν τὸν θαυμασμὸν τῶν φιλελευθέρων πνευμάτων καὶ λαῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου οἱ πλέον φωτισμένοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων, ἀφ' ἐνὸς μὲν προπαγανδίζουν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τῶν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ μνημεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ψέγουν καὶ καταφέρονται μετὰ δριμύτητος κατὰ παντὸς — ξένου ἢ ἡμετέρου — ὁ ὁποῖος συλᾷ καὶ ἀπομακρύνει ἐκ τοῦ πατρώου ἐδάφους τοὺς προγονικοὺς θησαυροὺς. Χαρακτηριστικοὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Κωνσταντᾶ⁹: «Ὅσα ὅμως ἠμποροῦσαν νὰ μετατοπισθοῦν, οἱ Εὐρωπαῖοι τὰ ἐσήκωσαν ἀπὸ τῆς Ἀθῆνης καὶ τὴν σήμερον κάμνουν κάθε τρόπο νὰ σηκώσουν ἐκεῖνα ὅπου σηκώνονται».

Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐπικρίνει καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀμαθίας καταστροφὴν τῶν μνημείων, ἡ ὁποία συμπληρώνει τὸ ἔργον τῆς ἀρχαιοκαπηλίας. Οὕτω, ὁμιλῶν περὶ τῆς Σίφνου, γράφει¹⁰: «Εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν καθὼς εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ νησιὰ πολλὰς ἀρχαιότητες· μάρμαρα πολλὰ εἰς σχῆμα σκάφης¹¹, παλαιὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα τὰ μεταχειρίζονται καὶ βάνουν νερὸ καὶ ποτίζουν τὰ ζῶα τους». Καὶ περαιτέρω ἀναφερόμενος εἰς τὴν Δῆλον σημειώνει¹²: «Τώρα ὅμως ἡ Δῆλος σώζει μόνο τὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς τῆς λαμπρότητος, τὰ ὁποῖα συνίστανται εἰς πλῆθος ἐρείπια, μαστόροι ἀπὸ

7. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 127.

8. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 55.

9. Νεωτερικὴ Γεωγραφία, σελ. 188-9.

10. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 290.

11. Προφανῶς θὰ ἐπρόκειτο περὶ ταφικῶν λαρνάκων

12. Νεωτερικὴ Γεωγραφία, σελ. 295.

τὰ γείτονα χωριά ἔρχονται συχνὰ σὰν εἰς μία λατομία, καὶ διαλέγουν μάρμαρα, ἐδῶ κι ἐκεῖ εἰς τὰ χαλάσματα διασκορπισμένα, τσακίζουν μιὰ κολόνα διὰ νὰ κάμουν σκαλοπάτια καὶ παραστάτας εἰς τὰς θύρας καὶ στὰ παράθυρα· χαλῶν ἓνα στηλοπόδι διὰ νὰ φτιάσουν ἓνα γαβάνι, ἓνα ἀλατηρό, συντρίβουν, ἀναποδογυρίζουν, σηκώνουν ὅ,τι τοὺς ἀρέσει· μὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἀποδείχνει μεγάλη τὴν μεγάλη μεταβολὴ τῶν ἀνθρωπίνων εἶναι αὐτό, ὁποῦ οἱ Μυκονιώται τώρα πληθρύνουν μιὰ μπαγατέλλα διὰ νὰ ἔχουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοὺς ἓνα νησιὸν ὅπου ἐστάθηκε μιὰ φορὰ ὁ πλουσιώτερος τόπος τῆς Εὐρώπης».

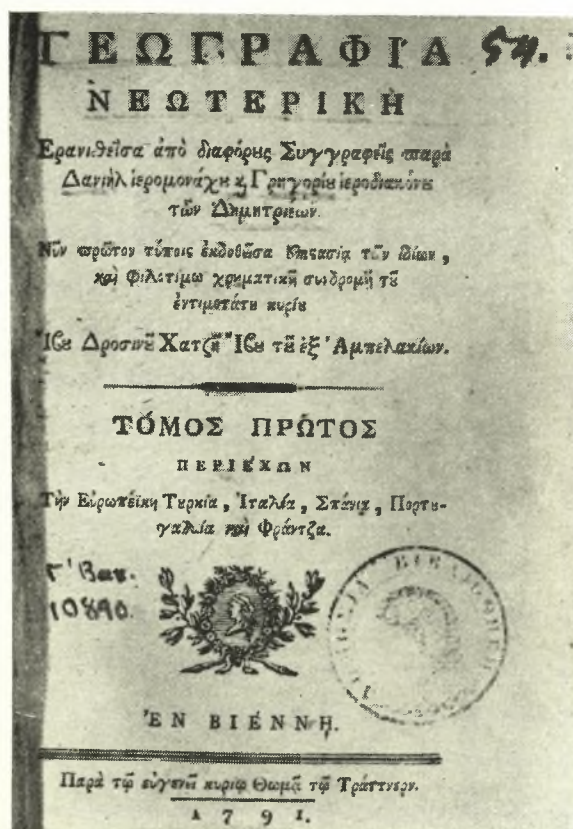
μέ τόν Κωνσταντᾶν. Δυσὶν θᾶτερον λοιπὸν ἡ ἐλησμονήθη ἐκεῖ καὶ ἔγινε πυρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ ὁ «Ἡρακλῆς», θυσιασθεὶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτὸς ἡ προηγούμενως ἐκλάβη καὶ ἀπεμπολήθη».

Θύμα αὐτῆς τῆς ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας καὶ περιφρο-
νήσεως ὑπῆρξεν καὶ ἡ συλλογὴ, ποὺ μὲ τόσην ἀγάπην
κατήρτισεν ὁ Κωνσταντᾶς. Τὸ 1827 ἐκλάπησαν ἡ μαρμα-
ρίνη κεφαλὴ καὶ αἱ δύο προτομαὶ τοῦ «Πλάτωνος» καὶ «Ἀ-
ριστοτέλους» καὶ ἐπωλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκ Δρακεΐας κα-
ταγομένου Μάρκη, ἐμπορευομένου ἐν Σμύρνῃ εἰς τὸν Ἄγ-
γλον Χέρμερ, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐπίσης ἐμπορευο-
μένου ἐν Σμύρνῃ Θεοδώρου Ἀφεντούλη. Κατ' αὐτὴν τὴν
ἐποχὴν ἐπίσης ἐχάθη ὁ χάλκινος Ἡρακλῆς. Τὰ περιστα-
τικὰ τῆς κλοπῆς ταύτης πληροφοροῦμεθα ἐκ μιᾶς ἀνεκδό-
του ἐπιστολῆς τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ, ἀποκειμένης
εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Μηλεῶν¹³ καὶ σταλείσης ἀπὸ τὴν
Σύρον (8 Ἰουνίου 1826) εἰς τὸν Εὐστάθιον Δῆμον εἰς τὰς
Μηλέας:

«... Τὸν παπᾶ-Τιμόθεον ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι. ἂν δὲν φύγη ἀπόψε τὸ καῖκι ἀλλὰ θέλω τὸν γράψει ἰδιαιτέρως. Εἰπέ τον ὅμως ὅτι πολλὰ μὲ ἐλύπησε ὅτι ἔδωκε χωρὶς ἁ-
δειάν μου τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν ἀχρεῖον ἀνεψιόν μου. Εὐχαριστοῦμην, μάρτυς μου ὁ Θεός, νὰ χάσω ὅλα τὰ λοι-
πὰ καὶ νὰ μοὶ μείνῃ, αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον πρᾶγμα. Τοῦτο τὸ
ἤξευρε καὶ ὁ παπᾶ Τιμόθεος καὶ θαυμάζω πῶς κατεπεῖσθη
νὰ τὸ δώσῃ, ἐνῷ τὸν παρήγγειλα νὰ τὸ παραχῶσῃ διὰ
νὰ φυλάττηται... κράξατε καὶ τὸν ἀχάριστον ἀνεψιόν μου
καὶ σφίξατέ τον νὰ σᾶς τὸ δώσῃ, ἢ νὰ μαρτυρήσῃ εἰς ποῖον
τὸ ἔδωκε, καὶ πῶς ἐτόλμησε νὰ τὸ πάρῃ ἀπ' ἐκεῖ ὅπου εἶχα
τὸ ἐμπιστευθῇ. καὶ ἄς ἡξέυρῃ ὅτι ἂν χαθῇ θέλει μετανοήσῃ
καὶ θέλει κτυπᾷ τὸ ξηροκέφαλόν του αἰωνίως. καὶ εἰδο-
ποιήσατέ με τί σᾶς ἀποκρίνεται διὰ νὰ πάρω τὰ μέτρα
του νὰ τὸν ἀνταμείνω καθὼς τοῦ πρέπει».

Ἐξ ἐνὸς σχετικοῦ ἀνεκδότου γράμματος τοῦ ἱερομονά-
χου Τιμοθέου (22 Ἰουνίου 1823), προκύπτει ὅτι δὲν ἐδόθη
ὑπ’ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Κωνσταντᾶ ἀλλὰ ἐκλάπη
μᾶλλον, διότι ἀναφέρει: «τὸν Ἡρακλέα (ἐνν. τὸν ἔκρυψα)
εἰς τὸ καλύβι». Γράφει δὲ ὁ ἴδιος εἰς ἐτέραν ἀνεκδοτὸν ἐπι-
στολὴν τῆς 3^{ης} Ἀπριλίου 1829: «διὰ τὰ ἀγάλματα ὅπου
ἐκλέφθησαν ἀπὸ ἐδὸ ὅταν ἤμουν εἰς Δράκβα ἐξετάζετε τὸ
Σφέτζιο καλὰ ποίους του τα ἔδοσε· ἔχει ο Σοραβλὶς νὰ κάμη
μέ τὸ δνομά μου πὸς τον ἐγράψε· ὁ θιὸς του πὸς τα ἔδοσα
ἐγὼ καὶ θέλω νὰ μὲ φανερώσης».

Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Ρήγα Καμηλάρη¹⁴: ὁ «Ήρα-
κλης» ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Παπὰ Ἰωακείμ εἰς ὃν εἶχε γράψει ὁ
Κωνσταντᾶς ὅτε ἦτο εἰς Ψαρὰ εἰς τινὰ πλοίαρχον Τρικε-
ριώτην, ἵνα τὸν κομίσῃ εἰς τὸν Κωνσταντᾶν. Πρὸς προφύ-
λαξιν ἐτέθη εἰς τὸ ἄντλον τοῦ πλοίου, τὸ ὅποιον κατόπιν
μετεβλήθη εἰς πυρπολικόν, πρὶν συναντηθῇ ὁ πλοίαρχος

Τίς οἶδεν εἰς ποῖον Μουσεῖον, ἢ εἰς ποῖαν συλλογὴν εὐρίσκεται σήμερον ὁ «Ἡρακλῆς» τοῦ Κωνσταντᾶ, διὰ τὸν ὁποῖον τόσον συγκινητικῶς γράφει, ὅτι θὰ ἐπρωτῖμα νὰ χάσῃ «ὅλα τὰ λοιπὰ καὶ νὰ τοῦ μείνῃ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον πρῶγμα».

Δυστυχῶς μία τοιαύτη ἔρευνα εἶναι δυσχερεστάτη, διότι πλῆθος χαλκίνων ἀγαλμάτων τοῦ Ἑρακλέους αὐτοῦ περίπου τοῦ μεγέθους, ἀντίγραφα τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὑπάρχουν διεσπαρμένα ἀνὰ τὸν κόσμον. Ὅπωςδὴποτε ὅμως, ἡ προσπάθεια συντηρήσεως ἐνὸς ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου εἰς μίαν ἐποχὴν πλήρη δυσχερείων, ὥς ἀπαιρητήτου συμπληρώματος ἐνὸς σχολείου καὶ ἡ πίστις τῶν διδασκάλων ἐκείνων ὅτι ἡ ζωντανὴ ἐπαφὴ τῶν μαθητῶν μὲ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ἀπετέλει μορφωτικὸν ἀγαθὸν πρώτης ποιότητος, εἶναι πράγματι μία ἐκ τῶν συγκινητικωτέρων φάσεων τῆς προεπαναστατικῆς πνευματικῆς κινήσεως καὶ πολύτιμον δίδαγμα δι' ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους.

3221 aurifer 1830.
 d. d. n. d. 1830. 1830. 1830.
 1830. 1830. 1830.

13. Τὰς ἐπιστολάς ταύτας καὶ πάντα τὰ λυτὰ ἔγγραφα ἐκ τοῦ περισσώθεντος ἀρχείου τοῦ Κωνσταντῆ κατέταξεν εἰς φακέλους καὶ ἡρίθμησεν ὁ Συντάκτης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Βαγγέλης Σκουβαράς τὸ θέρος τοῦ 1960.

14. Ρήγα Καμηλάρι, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 45.